

FRANCO BIONDI AND THE PHOTOGRAPHS OF „DOUBLE ESTRANGEMENT”

Roxana Sînziana Rogobete

PhD Student, West University of Timișoara

*Abstract: A genuine example of a Gastarbeiter, the Italian Franco Biondi is one of the first to support the publications in Italian language from Germany, having also contributed to the initiation of a literary platform for cultural exchange. The switch to the German language is made gradually, therefore the experience is the one to determine the proper language of expression: German and Italian do not exclude one another, but are complementary. Our study focuses on the two essential components of his texts (the socio-cultural background, on one hand, and the individual with his own inner abysses, on the other hand), the most important of them being gathered in the volume *Passavantis Rückkehr*, where also the feeling of „double estrangement” is dealt by migrants.*

Keywords: Franco Biondi, guest-worker, „double estrangement”, ghettoisation, Passavantis Rückkehr

Autentic reprezentant al *Gastarbeiterilor*, italianul Franco Biondi se naște în Forlì în 1947, iar în 1965 pleacă în Germania Federală să lucreze în fabricile din jurul orașului Mainz. În perioada anilor 1970 începe să și publice primele poeme în publicațiile de limbă italiană din Germania¹. Reușește să își termine studiile în Germania și obține o diplomă în psihologie. Imigrarea în RFG a avut ca model plecarea tatălui său și era inițial gândită ca fiind una temporară. Din 1975 începe să scrie în revista fondată de *Gastarbeiteri* italieni – *I Quaderni del Mulino*, primele poeme publicate fiind *Corsa verso il mito* (1976), *Tra due sponde* (1978), *Verhältnis zwischen ich, du, er*, respectiv *Ich weigere mich, ein Metallstück zu werden*.

În 1975 apare *R.F:T. una favola*, iar în 1978 îi apar piesa de teatru *Isolde e Fernandez*, în aceeași revistă *Il Mulino*, dar și *Dramma in 13 Quadri*. În același timp publică o serie de articole: *Cultura dell’Emigrazione e Movimento Operaio* (12.12.76), respectiv *Letteratura Operaria* (19.12.76) în *Corriere d’Italia*². Colaborând cu *Werkkreis Literatur der Arbeitswelt* începe să scrie și în limba germană, apoi face parte din ALFA (Associazione Letteraria e Facoltà Artistiche), fiind convins că este necesar un mediu literar în care și *Gastarbeiterii* să

¹ <http://www.franco-biondi.de/seiten/schriftsteller.html>, accesat ultima dată la 5 noiembrie 2016.

² Vezi Rosaria Pugliese, *Franco Biondi – Grenzgänger der Sprachen, Wanderer zwischen den Kulturen*, Frankfurt am Main, Peter Lang Verlag, 2006, p. 10.

se exprime. Din 1980 se distanțează de grup pentru că nu vrea să își limiteze cercul și *targetul* la italieni și fondează *PolyKunst Verein* și *Südwind Gastarbeiterdeutsch*, introducând, în 1981, împreună cu Rafik Schami, și ideea unei *Literaturi der Betroffenheit*, o literatură a „consternării”, a „contradicției”. Reorientarea spre limba germană este explicată într-unul dintre programele redactate alături de Schami:

Dies geschieht nicht zur Diskriminierung und aus Ablehnung ihrer Herkunftssprache. [Es ist] die Suche nach einer gemeinsamen Perspektive [...] dadurch die deutsche Literatur mit neuen Elementen bereichert wird: Der Umgang mit der Sprache und mit der Form ist in verschiedenen Ländern und Sprachgebieten sehr unterschiedlich, und die deutsche Alltagssprache der Gastarbeiter hat ebenfalls ihre spezifischen Eigenarten, die die allgemeine Situation widerspiegeln und durch die die deutsche Sprache eine andere Beleuchtung bekommt, eine neue Mitteilungskraft und –tiefe³.

Primul volum ca autor unic este publicat de Biondi în 1979 și este unul de poezii, *Nicht nur gastarbeiterdeutsch*, însă va fi cunoscut mai degrabă în anii 80 pentru volumele de proză. Printre publicațiile lui Biondi se numără: *Passavantis Rückkehr. Erzählungen 1* (Fischerhude, Atelier im Bauernhaus, 1982, povestiri), *Die Tarantel. Erzählungen 2* (Fischerhude, Atelier im Bauernhaus, 1985, povestiri) *Abschied der zerschellten Jahre* (Kiel, Neuer Malik Verlag, 1984), *Passavantis Rückkehr* (1985, povestiri), *Die Unversöhnlichen – Im Labyrinth der Herkunft* (Tübingen, Heliopolis, 1991, roman), *In deutschen Küchen* (Frankfurt am Main, Brandes & Apsel, 1997), *Der Stau* (Frankfurt am Main, Brandes & Apsel, 2001, roman), *Giri e rigiri, laufend* (Frankfurt am Main, Brandes & Apsel, 2005, poezii în italiană și germană), *Karussellkinder* (Frankfurt am Main, Brandes & Apsel, 2007, roman), *Kostas' stille Jahre* (2012), alături de multe antologii care includ texte ale autorilor migranți.

În 1983 (7 iulie), împreună cu Aras Ören, primește un premiu al Academiei Bavareze pentru Arte Frumoase – Förderpreis der Bayerischen Akademie der Schönen Künste. Pentru receptorul german, Biondi a venit deseori „la pachet” cu Gino Chiellino, deși cei doi provin din medii sociale complet diferite (Chiellino venind în Germania în mod expres pentru a preda, ajungând apoi în mediul academic). Un factor care a întărit acest lucru a fost și acordarea, în 1987, premiului Adelbert-von-Chamisso de către aceeași Academie Bavareză, dar finanțat de fundația Robert Bosch și de Institut Deutsch als Fremdsprache. Deși este împotriva unor termeni pe care îi consideră peiorativi, dar care au fost promovați odată cu premiul Chamisso, Biondi amintește pe site-ul său, la capitolul devenire artistică, tocmai această recunoaștere. Prin urmare, este un motiv de laudă... sau nu? Cu toate că are destule volume publicate, la acordarea premiului Chamisso Biondi a subliniat lipsa unor edituri care să sprijine constant autorii proveniți din alte culturi, deși existența distincției îi scoate în fața publicului: „die Grundfrage, dass Autoren auch eine kontinuierliche Publikationsmöglichkeiten brauchen, ist nicht gelöst”⁴.

În ceea ce privește traducerea în alte limbi și accesul la un alt public decât cel german, Biondi a publicat un volum interesant din acest punct de vedere: *Giri e rigiri, laufend* conține

³ În Franco Biondi, Rafik Schami, „Mit Worten Brücken bauen! Bemerkungen zur Literatur von Ausländern”, în volumul Rolf Meinhardt (Hg.), *Türken raus? Oder Verteidigt den sozialen Frieden*, Rowohlt Verlag, Hamburg 1984, p. 66-77: „Acest lucru nu se întâmplă pentru a discrimina și respinge limba maternă. [Este] o căutare a unei perspective comune [...] prin care literatura germană va fi îmbogățită cu noi elemente: utilizarea limbii și a formei este foarte diferită în țări și spații lingvistice distincte, iar germana cotidiană a *Gastarbeiterilor* are caracteristicile specifice, care oglindesc situația generală și prin care germana primește o nouă lumină, o nouă putere și profunzime a comunicării” [trad. noastră].

⁴ În Franco Biondi, *Werkheft Literatur*, hrsg. von Rüdiger Krechel, Ulrike Reeg, München, Iudicium-Verlag, 1989, p. 23.

două cicluri de poeme, primul scris în italiană (cu unele influențe din dialectul din zona natală: „I mir zir”, „Gli miei giri”⁵) și adaptat în germană de către autor. De ce adaptate, iar nu traduse? Pentru că „[a]nders als der Übersetzer, der ein Werk in eine andere Sprache überträgt und dabei einen Zwang zur Übertragungstreue hat, verfügt der zweisprachige Lyriker über die wunderbare Möglichkeit, die gleichen Wahrnehmungen, Gedanken und Gefühle in zwei Sprachen sprechen zu lassen” (p. 119). Al doilea ciclu, *Laufend*, este scris întâi în germană, apoi adaptat în italiană. Întregul volum marchează căutarea unui „acasă”, care uneori nu mai este reprezentat nici de familie: „qui / non ha parole / il mio quotidiano tedesco” / „hier / hat mein deutscher Alltag / keine Worte” (p. 12/13); „ritornato nella mia casa estranea / non riesco a ritornare” / „zurückgekehrt in mein fremdes Zuhause / gelingt es mir nicht zurückzukehren” (p. 72-73); „wo bin ich hingekommen? / wo läuft bloß die Heimat hin? / [...] bin ich in einem Zuhause angekommen / das ihr Heimat nennt? / [...] und wo läuft mein Sohn hin? / ist er meine neue Heimat geworden?” / „dove sta andando la patria? / dove sono andato a finire io? / [...] sono giunto in una casa / che voi chiamate patria? / [...] e dove sta andando mio figlio? / sta diventando lui la mia patria?” (p. 86-87).

Varietatea lingvistică nu se oprește aici, ci se observă și în utilizarea dialectală ori a diferitelor registre ale limbii (sau a experimentului literar, precum în versurile „mult – ipli-seziere sch / warz ro / t go / ld in die hei / mat dazu di / vidiere / die kult / huren mal hund / ert und sub / traktiere / die minder / heit-er zu null dann bi / st du multikuh / turell beim orga / smus mit dem ham-mel / salat und i / ch mit die / sem hal / b(zweitwert)en ge / dicht”⁶, în care se joacă neîncetat cu silabe și litere), fapt ce se regăsește și în proză:

Biondi si sbizzarrische poi con una molteplicità di varietà linguistiche del tedesco che connotano la parlata di tutti i personaggi, passandao da una lingua standard a un linguaggio fortemente colloquiale [...], a un linguaggio specialistico legato alle fabbriche e a certi particolari processi di lavorazione dei materiali, fino ad arrivare allo strano idioleto della voce narrante. [...] Questo particolare modo di incrociare, creare scarti e vistosi scivolamenti fra lingue, personaggi e territori non ha niente a che vedere con la riproduzione di una variegata totalità socioculturale, non è al servizio di un romanzo etnografico, né è un veicolo trasparente di una „realtà” predeterminata. [...] Alcontrario, [...] uno strumento con il quale spezzare una corrispondenza diretta fra lingua e territorio, origine e appartenenza. [...] La lingua di Biondi è un luogo di intersezioni e contatti che rappresentano un farsi culturale in corso, un progetto di comunità transculturale in divenire⁷.

Pentru Rosaria Pugliese, central în textele lui Biondi rămâne „der Bruch mit der Herkunft und der Prozesse des Zur-Sprache-Kommens, der sich im Medium der Sprache bildenden Identität”⁸.

Prima povestire, *Die Heimfahrt (Călătoria spre acasă)*, a fost scrisă în 1979 și îl prezintă pe naratorul-personaj (plecat de cinci ani din Italia) gândindu-se la locurile natale și la familia sa (soția Concetta și copiii Maria și Pippo), rememorând plecarea și despărțirea de la gară, când și-a luat rămas-bun crezând că pleacă pentru maxim doi ani: „Am Bahnhof

⁵ În postfața volumului autorul explică dialectul „romagnolisch”, din provincia Emilia-Romagna, unde se află Forlì: primul ciclu este legat de un tur de lecturi prin Italia cu institutul Goethe în 1989, din Milano la Palermo, din 1989 până în 1993 a scris 49 de poeme în italiană, din care 36 sunt în acest ciclu. Al doilea ciclu are 39 de poeme, scrise între 1995 și 2004, pe care le traduce în italiană încercând să descopere logica unui cotidian transpus în limba maternă: „Wie würde die Logik meines deutschen Alltags auf Italienisch klingen?” (p. 118).

⁶ În volumul *Ode an die Fremde*, Sankt Augustin, Avlos Verlag, 1995, p. 151.

⁷ Federica Marzi, *In terra straniera. Rappresentazioni e scritture dell'altro nell'emigrazione italiana in Germania*, Udine, Campanotto Editore, 2014, p. 95.

⁸ Rosaria Pugliese, *op. cit.*, p. 10.

waren wir aneinandergeschweißt, als der Zug kam. Wir küssten uns, und unsere Tränen schmeckten bitter. Nur für ein Jahr, höchstens für zwei, trösteten wir uns. Inzwischen waren fünf Jahre weg, und meine endgültige Rückkehr lag noch in weiter Ferne”⁹. Supravieţuirea nu îi este asigurată de salariul pe care îl câştigă, ci de scrisorile de acasă, care vin o dată la două săptămâni: „Ohne Post von zu Hause – ja, da wäre ich längst verrückt geworden” (p. 9). Întreaga existenţă se desfăşoară, mecanic, pe trei paliere: lucrul în fabrică, divergenţele cu ceilalţi locatari, legate de utilizarea toaletei şi a bucătăriei, respectiv dorul de casă. Fiecărui aspect îi este rezervat un anumit spaţiu: fabrica, baraca, locuinţa familiei (ultima fiind reconstruită doar prin rememorare): „meine Gedanken endeten schließlich immer nur in drei Kreisen: die Arbeit und der Ärger im Betrieb, die täglichen Zankereien mit den anderen Barackenwohnern wegen das Bad-, Toiletten- und Küchenbenutzung und das zu Hause” (p. 10). Golul interior este provocat de distanţa de cei dragi, dar este accentuat şi de exterioritatea ostilă, căci atmosfera nu îl invită decât la sinucidere:

Und wenn es tagelang regnete, saß ich am Fenster und schaute zum leeren Platz hin, versenkt in tiefe Trauer. Es kamen Momente, in denen mir alles gleichgültig war: die Arbeit, das Barackenleben, mein Dorf und meine Familie. Ich fühlte mich leer und gleichzeitig innerlich angespannt und wünschte mir, bald zu sterben. Ich flüchtete in Erinnerungen, zu der Zeit, in der ich nicht einmal im Traum an die Emigration, an die Arbeit im Ausland dachte. [...] Und sobald ich nur konnte, ging ich zum Hauptbahnhof, in die Stadt, um die aus Süden kommenden Züge zu sehen, die vertraute Luft mitschleppten. Ich genoss sie (p. 10).

Trenul este cel care aduce adierea de acasă, a sudului, aducându-i aminte de căminul de unde l-a luat şi către care îl va duce cândva înapoi. Cu tristeţea protagonistului rezonează Hansi, nebunul satului german, rămas singur după ce toţi membrii familiei fuseseră răpuşi, sub o formă sau alta, de război (soţia moartă din cauza unei bombe, fata într-un spital de psihiatrie, fraţii împuşcaţi de naşti): „«Du viel Schmerz in Deutschland, gell?» [...] «Ich verstehe, ich kenn das vom Krieg: schlecht allein.» Er klopfte sich auf die Brust. «Hier, verstehst, viel Schmerz»” (p. 12). Hansi îi sugerează să îşi aducă familia în Germania sau să plece, însă personajul mai are 94 de zile şi primeşte concediu să meargă la familie. Depărtarea de familie şi suspiciunile pe care le are un coleg faţă de soţia sa nu îl fac mai „sănătos” decât Hansi, iar naratorul începe şi el să aibă îndoieli faţă de Concetta, analizând ultimele scrisori trimise de aceasta, în care replici patetice (dar care îi sunt necesare) precum „Du fehlst uns, komm, ich glaube zu sterben ohne Dich”, „Die Kinder vermissen Dich, ich such Dich im Bett, und Du bist nicht da. Aber ich warte sehnsüchtig auf Dich“, „Wir brauchen Dich“¹⁰ (p. 20) lipsesc.

O altă despărţire de familie este figurată în povestirea cu acelaşi nume, *Die Trennung* (1981), publicată şi în volumul colectiv *Annäherungen*, Südwind Gastarbeiterdeutsch CON¹¹, în timp ce textul *Selbst das Bett versteht mich nicht (Nici patul nu mă mai înţelege)*, (1979) menţionează pericolele emigrării („Der Mensch in der Emigration lebt unter Gefahren”, p.

⁹ Franco Biondi, *Passavantis Rückkehr*, Erweiterte Ausgabe, München, Deutscher Taschenbuch Verlag, 1985, p. 9: „La gară stăteam lipiţi când a venit trenul. Ne-am sărutat şi lacrimile noastre aveau gust amar. Numai pentru un an, maxim doi, ne consolam. Între timp au trecut cinci ani, iar întoarcerea mea definitivă era încă departe” [trad. noastră].

¹⁰ Idem, *Ibidem*, p. 20: „Ne lipseşti, vino, cred că voi muri fără tine”, „Copiii îţi duc lipsa, te caut în pat şi nu eşti aici. Dar te aştept cu dor”, „Avem nevoie de tine” [trad. noastră].

¹¹ *Annäherungen*, Südwind Gastarbeiterdeutsch CON, Herausgeber: Franco Biondi, Jusuf Naoum, Rafik Schami, Bremen, Edition CON, 1982, p. 96-107.

36), dar și iluziile acesteia: „In der Emigration sollt Ihr Euch keine Illusionen machen. Nur die naiven machen sich Illusionen” (p. 36).

Povestirea *Passavantis Rückkehr* (*Întoarcerea lui Passavanti*) apare prima dată în volumul *Erzählungen I* în 1982¹², fiind republicată în 1985 și consecință directă a experienței lui Biondi. Personajul eponim a lucrat în construcții în jurul satului natal, înainte de a ajunge în RFG. În 1960 firma intră în faliment, Passavanti merge la Verona și, după un examen medical, primește permisiunea de a călători în Germania pentru a lucra – în jurul orașului Mainz. Se întoarce în Italia înainte de Crăciun, crezând că o va face pentru totdeauna, iar ceea ce aduce cu sine nu este un semn al bunăstării mult așteptate: „Er fuhr nach Deutschland mit einem Pappkoffer, und mit einem solchen kehrte er zurück”. Passavanti nu este primit însă cu brațele deschise de comunitatea din care a plecat, căci aceasta are experiența altor locuitori întorși în Italia cu o atitudine arogantă. Deși cei mai mulți nu stăpânesc germana, sunt catalogați drept străini exact de cei care ar trebui să le fie familiari după periplul în străinătate¹³: „Obwohl die meisten von ihnen kein richtiges Deutsch konnten, wurden sie die »Deutschen« genannt” (p. 40). În acest fel, Biondi figurează fenomenul *dublei străinătăți* („doppelte Fremdheit”) cu care se confruntă emigranții.

Dacă în *Passavantis Rückkehr* fotografiile surprindeau o ipocrită bucurie, în *Das Photo* (1980) este prilejul unei comunicări interioare cu cei rămași acasă. Pe drumul cu trenul către fabrica Opel, Peppino (care a petrecut 4 ani în Elveția, apoi 16 în Germania) se uită la fotografia de familie și se adresează celor dragi. Fata sa, Anna, are doi copii (Rina și Mario) și a rămas văduvă, iar soția Angelina a rămas cu fiul lor, Rino. Peppino a încercat să o aducă pe Angelina în Germania, însă starea ei de sănătate s-a înrăutățit, astfel încât singura soluție pentru ei a rămas despărțirea:

aber du bist krank geworden, hast das Klima nicht vertragen, die Einsamkeit, die enge Wohnung. Du konntest dir nicht vorstellen, ein Leben lang in diesem Land. So blieb für uns nur die Trennung, die Trennung der Emigranten, übrig. Vier Wochen im Jahr dürfen wir uns sehen, seit sechzehn Jahren, vier Wochen im Jahr, uns sehen, berühren, lieben. Was ist das für ein Leben, was für ein Eheleben! (p. 72)

Singura posibilă alinare este dată de telefonul pe care îl poate da o dată pe săptămână, de aduce iluzia prezenței și atingerii femeii iubite, dar care dublează costul întreținerii:

Aber vorerst bleibt die Entfernung zwischen uns beiden. Zweitausendvierhundert Kilometer lang ist der Bürgersteig zwischen uns, zwischen mir und der Familie. [...] Manche Freunde sagen, durch das Telefon können Emigranten an der Muschel mit der Ehefrau lieben. [...] Einemarkfünfzig je Minute. Worte, hastig miteinander gewechselt, und die Vorstellung deines Gesichtes, deiner Haut, während des Gesprächs (p. 72).

¹² Franco Biondi, *Passavantis Rückkehr. Erzählungen I*, Fischerhude, Ateliern im Bauernhaus, 1982.

¹³ Neapartenența definitivă la una dintre cele două culturi este subliniată și în *Und nun schieben sie mich ab* (1979) din același volum, unde naratorul declară că nu poate fi italian dacă abia a vizitat acea țară, dacă vorbește doar fragmentar limba („Mein Vater sagte mir immer, dass ich Italiener sei. Ich habe es auch geglaubt, am Anfang. Aber wie kann ich Italiener sein, wenn ich seine Heimat nur ein paarmal im Urlaub gesehen habe? Wie kann ich es sein, wenn ich seine Sprache nur bruchstückweise kenne? Hatte er nicht gemerkt, dass ich, seitdem ich zur deutschen Schule ging, nur deutsch mit ihm redete? Hatte er nicht gemerkt, dass ich viele seiner Bräuche nicht akzeptieren will? Aber vielleicht ist es mehr: Ich fühle mich nicht als Italiener; ich kann es nicht und will es nicht – seiner Heimat ist nicht meine Heimat”, p. 169), însă nici în Germania nu s-a putut integra („Auch als Deutscher kann ich mich nicht fühlen. Sie haben mich nie als solchen wahrgenommen, und ich bin es auch nicht. Und ich will es auch nicht mehr. Es ist auch nicht mehr wichtig, was ich bin. Es ist überhaupt nicht mehr wichtig”, p. 169), identitatea sa neputând fi definită.

Tehnica aduce, astfel, doar un simulacru, pe care trebuie să îl mai suporte timp de cinci ani: „Wir emigrieren nach wie vor, und die Technik bringt uns nur den Ersatz einer Sehnsucht, nicht die Aufhebung der Emigration!” (p. 73).

Diversificarea tematică progresivă a textelor lui Biondi este semnul devenirii ca scriitor, după Chiellino¹⁴. Deși se declară mult mai apropiat de limba germană, a cotidianului și a literaturii în care scrie („Mit der deutschen Sprache bin ich vertrauter als mit der italienischen”¹⁵), Biondi își păstrează jurnalul în italiană, semn că fondul interior este încă ancorat în cultura italiană.

BIBLIOGRAPHY

Biondi, Franco / Schami, Rafik, „Mit Worten Brücken bauen! Bemerkungen zur Literatur von Ausländern”, în volumul Meinhardt, Rolf (Hg.), *Türken raus? Oder Verteidigt den sozialen Frieden*, Rowohlt Verlag, Hamburg 1984, p. 66-77.

Biondi, Franco, *Die Trennung*, în volumul *Annäherungen*, Südwind Gastarbeiterdeutsch CON, Herausgeber: Franco Biondi, Jusuf Naoum, Rafik Schami, Bremen, Edition CON, 1982, p. 96-107.

Biondi, Franco, *Giri e rigiri, laufend*, Frankfurt am Main, Brandes & Apffel, 2005.

Biondi, Franco, *Ode an die Fremde*, Sankt Augustin, Avlos Verlag, 1995.

Biondi, Franco, *Passavantis Rückkehr*, Erweiterte Ausgabe, München, Deutscher Taschenbuch Verlag, 1985.

Biondi, Franco, *Passavantis Rückkehr. Erzählungen 1*, Fischerhude, Ateliern im Bauernhaus, 1982.

Biondi, Franco, *Werkheft Literatur*, hrsg. von Rüdiger Krechel, Ulrike Reeg, München, Iudicium-Verlag, 1989.

Chiellino, Carmine, *Die Reise hält an. Ausländische Künstler in der Bundesrepublik*, München, C.H. Beck Verlag, 1988.

<http://www.franco-biondi.de/seiten/schriftsteller.html>, accesat ultima dată la 5 noiembrie 2016.

Marzi, Federica, *In terra straniera. Rappresentazioni e scritture dell'altro nell'emigrazione italiana in Germania*, Udine, Campanotto Editore, 2014.

Pugliese, Rosaria, *Franco Biondi – Grenzgänger der Sprachen, Wanderer zwischen den Kulturen*, Frankfurt am Main, Peter Lang Verlag, 2006.

¹⁴ Vezi Carmine Chiellino, *Die Reise hält an. Ausländische Künstler in der Bundesrepublik*, München, C.H. Beck Verlag, 1988, p. 25.

¹⁵ Franco Biondi, interviu în Carmine Chiellino, *op. cit.*, p. 26.